

Oikeusministeriö
Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson

Sovittu tapaaminen valtiosihteeri Malin Brännkärrin kanssa 19.11.2019

TUKILIITON HAVAITSEMAT EDUNVALVONNAN KEHITTÄMISEN TARPEET

Edunvalvonnan prosessien yksinkertaistaminen

Tukiliitto pitää tärkeänä sitä, että edunvalvonta myönnetään jatkossakin todellisen tarpeen perusteella, eikä automaattisesti esimerkiksi kehitysvammadiagnoosin pohjalta. Tarveperustaisuutta on korostettava niin lainsäädäntöä kehitettäessä kuin soveltamiskäytäntöihin liittyvässä ohjauksessa. Edelleen on runsaasti tilanteita, joissa esimerkiksi pankit tai terveydenhuollon ammattilaiset käytännössä edellyttävät edunvalvontaa, vaikka vammaisen henkilön asiat hoituisivat läheisten tuella asianmukaisesti muulla tavoin (hyödyntäen esimerkiksi pankkitunnuksia ja käymällä yhdessä vammaisen henkilön kanssa asioimassa palvelupisteissä).

Toisaalta silloin kun edunvalvonta on tosiasiallisesti tarpeen, sen saamista ja käytännön toteuttamista ei tule tehdä liian vaikeaksi tai kuormittavaksi. Näemme, että maistraatin on käräjäoikeuden sijasta voitava päättää joissain tilanteissa edunvalvojan määräämisestä myös silloin, kun päämies ei itse kehitysvamman tai vastaavan synn vuoksi kykene antamaan pätevää suostumusta tietyn edunvalvojan määräämiseksi. Esimerkkinä tilanne, jossa vammaisen henkilön edunvalvojana toimiva läheinen, kuten vanhempi, kuolee tai muuten tulee estyneeksi toimimaan enää edunvalvojana, ja hänen tilalleen vaihdetaan edunvalvojaksi toinen läheinen, esimerkiksi toinen vanhempi. Tällä hetkellä uuden edunvalvojan määrääminen käräjäoikeudessa on tällöin voinut kestää jopa toista vuotta, ja päämiehen asioiden hoito prosessin aikana on usein erittäin hankalaa (esimerkiksi laskuja voi päätyä ulosottoon, elleivät läheiset kykene maksamaan niitä omista varoistaan – jos ylipäänsä ovat saaneet laskuista tiedon).

Kun maistraatille siirtyy käräjäoikeudelle kuuluvaa toimivaltaa, maistraatille voidaan päämiehen etujen turvaamiseksi säätää kuitenkin mahdolliseksi päättää saattaa asia nykyisin tavoin käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Jos halutaan ehdottomasti säilyttää tuomioistuimella nykyisen laajuinen toimivalta määrätä edunvalvoja, esitämme pohdittavaksi, voidaanko harkita näiden asioiden siirtämistä yhteen tai useampaan hallinto-oikeuteen, jonne ne voivat nähdäksemme luontevastikin kuulua, jos siten voidaan päästä niiden nopeampaan käsittelyyn.

Laissa on nähdäksemme myös aiheellista säätää tai vähintään sen toimeenpanoa tukiessa ohjeistaa nykyistä selkeämmin oikeudesta kevennettyyn tilivelvollisuuteen (kuten vuositilin antamiseen normaalia harvemmin tai vain maistraatin sitä erikseen pyytäessä) tietyissä tilanteissa, esimerkiksi vammaisen henkilön läheisen toimiessa edunvalvojana tilanteessa, jossa vammaisella henkilöllä ei ole merkittävämpää varallisuutta. Tällä hetkellä eri maistraatit myöntävät näitä helpotuksia käsityksemme mukaan varsin erilaisin perustein, jolloin eri puolilla Suomea asuvat edunvalvojat päämiehineen eivät ole yhdenvertaisessa asemassa.

Yleisen edunvalvonnan ohjaus

Erityisesti yleisen edunvalvonnan osalta Tukiliiton tietoon tulee käytännössä viikoittain tilanteita, joissa päämies ei saa edunvalvojaltaan riittävästi käyttövaroja ja/tai tietoa taloudellisesta tilanteestaan, eikä hänen varojaan käytetä hänen hyväkseen. Esimerkiksi ilmojen kylmetessä välttämättä tarvittavaa toppatakkaa ei ole voinut isoista säästöistä (kyseisessä tapauksessa 30 000 e) huolimatta ostaa, jos kuluvan

kuun pienet käyttövarat eivät riitä siihen, tai päämies ei ole saanut lupaa lähteä läheistensä kanssa viettämään 60-vuotispäiviään Ruotsin-risteilylle, vaikka hänellä olisi siihen varaa. Lainsäädännön vahvistamista päämiesten oikeuksien varmistamiseksi on hyvä harkita, mutta kaikkein olennaisinta on nähdäksemme yleisten edunvalvojien toiminnan asianmukaisuuden ja asiakaslähtöisyyden ohjaus ja valvonta.

Negotiorum gestioista nimenomainen säännös lakiin

Kun kehitysvammaisille ihmisille ei enää automaattisesti diagnoosin perusteella haeta ja myönnetä edunvalvontaa, tulee usein tilanteita, joissa kehitysvammaisen henkilön välttämättömien etujen valvomiseksi jonkun läheisen on ilman edunvalvojamääräystä toimittava hänen puolestaan esimerkiksi palveluita koskevassa muutoksenhakuasiassa. Asiainhuolto eli negotiorum gestio (esim. KHO:2016:111) tämän normaalisti mahdollistaakin, mutta selvyyden vuoksi asiasta on aiheellista ottaa nimenomainen säännös lakiin (prosessilakeihin ja/tai holhoustoimilakiin).

Tuettu päätöksenteko lainsäädäntöön

YK:n vammaissopimuksen 12 artikla edellyttää, että Suomen lainsäädäntöön otetaan nimenomaiset säännökset tuetusta päätöksenteosta. Luonteva paikka niille on valmistelussa oleva uusi asiakas- ja potilaslainsäädäntö, kuitenkin niin, että oikeudesta saada tarvittaessa päätöksenteon tuki palveluna säädetään uudistettavassa vammaispalvelulaissa. Tukiliitto pitää myös tarpeellisenä sitä, että selvitetään ja selkeytetään edunvalvonnan ja tuetun päätöksenteon suhde. Lähtökohtana tulee olla YK:n vammaissopimuksen edellyttämällä tavalla vammaisen henkilön oman päätöksenteon ja oikeudellisen toimijuuden tukeminen.

Sähköinen asiointi on mahdollistettava yhdenvertaisesti kaikille

Myös kehitysvammaisten ja muiden toimintarajoitteisten ihmisten tulee vauhdilla digitalisoituvassa maailmassa voida asioida sähköisesti ja käyttää sähköisiä palveluita yhdenvertaisesti muiden kanssa. Tällä hetkellä meillä on keskenään ristiriitaista sääntelyä esimerkiksi pankkitunnusten myöntämisestä henkilöille, jotka tarvitsevat vamman vuoksi toisen henkilön apua niiden käyttämisessä. On erittäin tärkeää varmistaa, että jatkossa myös vaikeimmin vammaiset ihmiset saavat pankkitunnukset tai muulla tavoin varmistetaan heidän mahdollisuutensa asioida sähköisesti yhdenvertaisesti muiden kanssa. Sähköisten asiointimahdollisuuksien puutteet syrjäyttävät ja tulevat kalliiksi, niin ihmiselle itselleen kuin yhteiskunnalle.

Ei myytävänä -aloitteen pohjalta on ryhdyttävä toimiin

Edellinen eduskunta tunnusti vammaisjärjestöjen Ei myytävänä -kansalaisaloitteen taustalla olevat ongelmat ja hyväksyi niiden korjaamiseksi useampia lausumia. Toivomme, että oikeusministeriö osaltaan edistää lausumien mukaisten toimenpiteiden toteutumista, kuten vammaisten henkilöiden osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta vahvistavan asiakas- ja potilaslainsäädännön valmistelua ja säätämistä sekä sitä, että asetetaan työryhmä, jossa on riittävä vammaisjärjestöedustus, arvioimaan ja valmistelemaan tarvittavat säädösmuutokset myös sosiaali- ja terveydenhuollon palvelulainsäädäntöön ja hankintalakiin.

Tampereella 8.11.2019

Kehitysvammaisten Tukiliitto

Jyrki Pinomaa
Puheenjohtaja

Tanja Salisma
Lakimies